

פרשת תשא

תרפ"ט

(כל הזכויות שמורות לסוכנות הציונית, ספריית אלינור)

- א. תרומת חובה ונדבה
- ב. דין "ציבור" המיוחד לישראל
- ג. העונה אמן והמברך
- ד. מלוכת משה וכהונתו
- ה. הנהגה נסית וטבעית
- ו. משיח בן יוסף ומשיח בן דוד
- ז. בגדי כהונה וחלוק של משה
- ח. משה ויהושע במלחמת עמלק
- ט. המסווה על דרגת משה

"כי תשא את ראש בני-ישראל וגו' לכפר על נפשותיכם", והביא רש"י מהירושלמי בשקלים, על ג' תרומות שנכתב כאן: אחת תרומת אדנים, בהתחלת נדבת המשכן, שבאה ממחצית השקל ועלתה למאת כיכר, ומהן נעשו האדנים, שנאמר: "ויהי מאת ככר הכסף לצקת את אדני הקדש". התרומה השנייה, אף היא של מחצית השקל, עם גמר המשכן, והיא כדי לקנות בה קרבנות ציבור של כל שנה ושנה, והושוו בה עניים ועשירים. והשלישית היא תרומת המשכן, ולא היתה יד כולם שווה בה, אלא איש איש מה שנדבו לבו¹.

בשתי התרומות הראשונות היתה יד כל ישראל שווה בהן. הראשונה באה כהוראת שעה לבניין אדני המשכן, והשנייה נקבעה לדורות, ויש בה ביטוי לקדושת הציבור המשתתף בקניית הקרבנות. מושג הציבור, קדושת הציבור – מיוחדים הם לישראל, ואילו לעכו"ם אין מעמד של ציבור, אין להם "דין" של רבים. והוא מה שנרמז בשיטתו של ר' שמעון בן אלעזר² על רשות עכו"ם שאחת היא. רשות של כמה יחידים מבין העכו"ם אינה הופכת להיות רשות הרבים. אצל ישראל – לעומת זאת – כמה רשויות של יחידים הופכות לרשות הרבים, מתחדש "דין" של רבים.

מהתרומה הראשונה של מחצית השקל, שהסתכמה במאת הכיכר, יצקו אדנים שהם יסודות למשכן, וכתב בעל הטורים³: מאת האדנים כנגד "מיוסדים על אדני פז, וכנגדם תיקנו מאה ברכות בכל יום"⁴.

¹ רש"י לשמות ל, טו.

² ע"ז סא, ע"ב. וראה עוד "עולת ראייה" ח"א עמ' שפז: אין אוכלסא בבבל.

³ שמות לח, כז.

⁴ וראה במדבר רבה יח, יז: הוקם ע"ל כנגד ק' ברכות. וע"ע "מושב זקנים" לבעלי התוספות. וב"שפת-אמת" תרומה תרל"ב.

על עניין מאת הברכות הביאו בגמרא⁵ "תניא, היה ר' מאיר אומר: חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, שנאמר: "ועתה ישראל מה ד' אלוקיך שואל מעמך כי אם ליראה", וברש"י – "מה, קרי ביה מאה". אמנם במסכת ברכות⁶ אמרו: "גדול העונה אמן יותר מן המברך, שהרי גולירין יורדין ומתגרין וגיבורים יורדים ומנצחין"⁷. עניית אמן נחשבת כסיכום וגמר לברכה; היא מעניקה לה חשיבות מיוחדת, והרי היא חוזרת ומקרינה אף על המברך. לכאורה, אין בעניית אמן מן החידוש, שהרי אינה אלא חזרה והסכמה על דברי המברך, ומדוע גדולה כל כך משמעותה? אלא שכך היא הצעת הדברים: הן במושגים גשמיים והן במושגים רוחניים אנו מבחינים בכפילות של נתון ומתחדש, מחודש ומקובל. בערכי התורה, קודם המקובל למתווסף, עדיף הנתון על המתחדש. מסורת, קבלת הדורות, הן היסוד, ועל גביהן באים החידושים. המברך הוא המחדש, הוא המנסח רעיון חדש, ביטוי חדש, תפילה חדשה. ואילו העונה אמן, הרי הוא חוזר על הראשונות, מאשר את הקיים, ולכן עניינו גדול משל המברך. אכן, בדרך הכבושה של היהדות מיוחסת עדיפות למחזק ומאמת את הקיים, את הנמסר מדור לדור. מכוחה של מעלה זו, אנו רואים אף את העונה אמן כדגם זעיר של אימות המקובל.

על המשכו של אותו פסוק שלמדים ממנו עניין מאה ברכות, דרשו חז"ל⁸: "מה ד' אלוקיך שואל מעמך כי אם ליראה, אטו יראת שמים מילתא זוטרתא היא? – אין, לגבי משה מילתא זוטרתא היא". והנה במסכת סוכה⁹ אמרו: "לעתיד לבוא מביאו הקב"ה ליצר הרע ושוחטו; צדיקים, נדמה להם כהר גבוה; רשעים, נדמה להם כחוט השערה". נמצא לפי זה שיראת שמים צריכה להיחשב בעיני הצדיקים כמטרה קשה יותר להשגה מאשר לאחרים, שהרי לדידם נדמה כהר, ומדוע אמרו שלגבי משה מילתא זוטרתא היא?

על דברי משה בסנה "הנני" דרשו¹⁰: "הנני – לכהונה, הנני – למלכות". אולם הקב"ה אמר לו: "אל תקרב הלום, לא יהיו בניך מקריבים, שכבר מתוקנת הכהונה לאהרן אחיך, כבר מתוקנת המלכות לדוד". וצריך להבין, כיצד עלה בדעתו של משה לשאול דבר שאינו מתייחס כלל לזרעו?¹¹

על שמן המשחה, שנאמר בו: "שמן משחת קודש יהיה זה לי לדורותיכם", דרשו חז"ל¹²: שמן המשחה שעשה משה במדבר, ממנו נמשחו כהנים גדולים ומלכים. נמצא, שגם אם לא

⁵ מנחות מג, ע"ב.

⁶ נג, ע"ב.

⁷ ועיי' ריקנטי שמות טו, כו; שפת אמת פ' תבוא תרל"ח, תרמ"א, תרמ"ח. קונטרס "והחי יתן אל לבו" (חב"ד) תשמ"ח עמ' 19. השווה: ב"שמן רענן" א, עמ' קלז, רנח. בחוברת "עטורי כהנים" טבת תשמ"ז עמ' 65 נדפסה רשימת ראשי – פרקים שכתב הרב לשיחותיו בתחילת זמני הלימוד בישיבה: "התאחדות הבאה מתוך האהבה, המתוספת בין ת"ח שבקיבוץ אחד, מגדלת את הנפשות, במה שכל אחד מתבסס מכשרונו וממדותיו הטובות של חברו. דבר הבא מהשפעה ונקלט, וזהו עניית אמן שגדול יותר מן המברך."

⁸ ברכות לג, ע"ב. ועיי' "עין איה", שם.

⁹ נב, ע"א.

¹⁰ שמות רבה ב, ו.

¹¹ עיי' מורה הנבוכים ח"א, לא: דברים שיתבאר לאדם הימנע השגתם, לא ימצא נפשו משתוקקת לידיעתם. השווה לעיל פ' ל-לך תרצ"א.

¹² כריתות, ה, ע"ב.

זכה משה להמשכיות בכהונה ובמלכות, הרי הוא מהווה מקור לקדושת הכהונה והמלכות. ולא זו בלבד, אלא שהוא עצמו שימש בכהונה, בשבעת ימי המלוואים, ובמלכות – "מלך זה משה, דכתיב "ויהי בישורון מלך"¹³, דהיינו, יש אצל משה כוח של כהונה וכוח של מלכות.

הבחינות השונות של כהונה ומלכות מתייחסות להבדלים שבין הנהגה נסית לבין הנהגה טבעית. לכהונה יש יחס להנהגה הנסית, ומכאן השאלה באורים ותומים. ואילו המלוכה נחשבת כביטוי להנהגה הטבעית, כבקשתם של ישראל: "שימה לנו מלך לשפטנו ככל הגוים"¹⁴. אמנם שמואל התרעם על בקשה זו, מאחר שסבר כי די בהנהגה נסית ואין צורך בהנהגה טבעית. ברם, אליבא דאמת גם הכהונה וגם המלכות בלולות משתי ההנהגות, הנסית והטבעית.

הנהגה כפולה כזו היא יסוד מלכות המשיח. מלכות זו היא בעלת פנים כפולות: משיח בן יוסף ומשיח בן דוד. יוסף הוא הביטוי להנהגה הטבעית בלבד, ולכן אף סופו להיחרג, שהרי על ההנהגה הטבעית יחול חוק הכיליון שהוא חוק מחוקי הטבע¹⁵. לעומתו, משיח בן דוד עניינו בהנהגה כפולה: נסית וטבעית. מכאן מה שדרשו בזוהר¹⁶ על דוד המלך: "חיים שאל ממך, נתת לו, אורך ימים עולם ועד"¹⁷ – "זהו דוד המלך, כשברא הקב"ה את גן-העדן והטיל בו הנשמה של דוד המלך, הסתכל בה וראה שאין לה חיים משלה כלום; כיוון שברא את אדם הראשון, אמר זהו ודאי חייו של דוד, ומאדם הראשון היו אלו ע' שנים שדוד המלך חי בעולם". החיים עצמם הם הצורה הטבעית, אולם צורת מסירתם לדוד – מאדם הראשון שנקנסה עליו מיתה ע"י החטא – היא נסית¹⁸.

כיוצא בדבר אף הכהונה היא בעלת משמעות טבעית ונסית. עצם המושג של בגדי כהונה, של בגדים בכלל, בא לעולם לאחר החטא. בעידן שלפני החטא נאמר: "ויהיו שניהם ערומים האדם ואשתו ולא יתבוששו"¹⁹ ורק לאחר החטא: "ותפקחנה עיני שניהם וידעו כי עירומים הם, ויתפרו עלה תאנה ויעשו להם חגורות"²⁰. דהיינו, כל עניין הבגדים נתחדש לאחר חטא האכילה מעץ הדעת, לאחר שירד האדם למדרגה הטבעית. הבגדים הם, אפוא, הביטוי להתנהגות האדם במישור הטבעי הנוכחי, המושפע מחטא אדם הראשון. לעומת זאת מוצאים אנו בבגדי הכהונה את יסוד הכפרה, "בגדי כהונה מכפרין"²¹, דהיינו סילוק החטא, ההתעלות למצב הראשוני, להנהגה הנסית.

¹³ ויקרא רבה לא, ד. וראה לעיל פי' תצוה.

¹⁴ שמואל א ת, ה.

¹⁵ ע"ע לעיל פי' וישב תרפי"ט, תר"ץ; "המספד בירושלים", מאמרי הראי"ה עמ' 94.

¹⁶ ח"א דף קסח, ע"א וראה שם צא, ע"ב; וע"ע "יפיות, מלכות וזמירות" עמ' 229.

¹⁷ תהלים כא, ה.

¹⁸ וע"ע סנהדרין צו, ע"ב: משיח בן-נפְּלִי, ושם ב"מרגליות היס"; "מתוך התורה הגואלת" ח"א עמ' קצו.

¹⁹ בראשית ב, כה.

²⁰ שם ג, ז.

²¹ זבחים פח, ע"ב, וע"ע לעיל פי' תצוה תרפי"ט.

משה רבנו מיוחד הוא בכך שהיה מוכן לקבלת התורה שקדמה לבריאת העולם, ולכן אין בנשמתו פגם של חטא האכילה מעץ הדעת²², ומכאן שהנהגתו בעיקרה היא הנהגה נסית. לכן לא יכול היה להכניס את ישראל לארץ שבה שלטת ההנהגה הטבעית – "וויאכלו מעבור הארץ"²³ לעומת לחם מן השמים²⁴. לכן אף המים שאמור היה משה להביא היו מן הסלע²⁵. עבודת כהונתו של משה בשבעת ימי המילואים היתה בחלוק לבן²⁶. מאחר שנשמתו לא נפגעה מהחטא לא היה צריך כלל לבגדי כהונה. אכן, העבודה בלבוש של חלוק לבן הוא הביטוי למורכבות של הנהגה טבעית ונסית כאחת. כיוצא בדבר, יסוד המלכות שאצל משה. המלחמה בעמלק מתייחסת למלכות בישראל²⁷, ואילו משה שולח את יהושע להילחם, "ויחלוש יהושע את עמלק"²⁸ ומדוע לא נלחם הוא עצמו?²⁹.

והנה במלחמת רפידים אומר משה, "כי יד על כס י-ה" ודרשו חז"ל: "אין השם שלם ואין הכיסא שלם עד שיימחה שמו של עמלק"³⁰. השם בשלמותו הוא שם הוי"ה, ואילו השם י-ה הוא בבחינת "אהיה אשר אהיה"³¹, ועליו דרשו חז"ל: "אהיה עמם בשעבוד זה ואהיה עמם בשעבוד מלכויות"³²; דהיינו, השם המרמז על הנהגה הטבעית, זו שמנחה את ישראל בתוך ההיסטוריה. כל עוד שלא נמחה עמלק, אין השם שלם ולא בא עדיין עידן ההנהגה הניסית. אם היה משה נלחם בעמלק והיה מנצחו ע"י הנהגתו הנסית, היתה מחייתו מוחלטת, והיו הכול מכירים כי לדי המלוכה. אולם מכיוון שלא היה העולם מוכן עדיין למצב כזה, הוטל התפקיד על יהושע, שהנהגתו היתה טבעית. ולכן, "בחר לנו אנשים", הבחינה האנושית היא שבאה בקשרי מלחמה עם עמלק.

אולם "ויחלוש יהושע", היתה זו רק החלשה, לא ניצחון מוחלט, ומלחמת עמלק נמשכת מדור לדור. חלקו הרוחני של משה – "כאשר ירים משה ידו" – במלחמת עמלק הממשית, הוא ביטוי למורכבות של יסוד המלכות אצל משה – הנהגה טבעית ונסית כאחד.

ע"י חלקו המיוחד של משה בכהונה ובמלכות (המתגלה בשתי בחינות: טבעית ונסית) הוא נעשה למקור להם, שהרי משמן המשחה של משה מושחים כהנים ומלכים. אולם כשהללו, במהלכם ההיסטורי – אצל הצאצאים – מתפצלים והופכים לטבעיים, אין חלקו של משה עמהם, "אל תקרב הלום", לא לכהונה ולא למלכות. דרגתו של משה, אין אפשרות להתבונן בה, הוא מה שכתוב בסוף פרשתנו: ויתן על פניו מסוה. ר"ת של מסו"ה – מ' ס' שהן האותיות

²² השווה "בית-אהרן" לר' אהרן מקרלין פ' שמות: משה היה תיקון של אדה"ר, אשר לזה כתיב, "ותרא אותו כי טוב הוא", היינו שתיקן מה שכתוב בחוה, "כי טוב העץ למאכל", ומשה רבנו תיקן זה החטא.

²³ יהושע ה, יא; השווה: להלן פ' שלח תרצ"א.

²⁴ ע"ע שפת אמת פ' מסעי תרמ"ח, תרס"ד.

²⁵ אכן, הכאת הסלע, שיש בה בחינה טבעית, גרמה לחטא מי-מריבה.

²⁶ ע"ז לד, ע"א, וע"ע לעיל פ' לך-לך תרצ"א.

²⁷ סנהדרין כ, ע"ב; רמב"ם, הלכות מלכים א, ב. בשנת תרפ"ט קראו את פ' תשא בין פורים קטן לפורים.

²⁸ שמות יז, יג.

²⁹ ע"ע תוי"ש שמות יז אותיות נב-נו.

³⁰ תנחומא תצא.

³¹ ראה מו"נ ח"א, סג.

³² ברכות ט, "עין איה", שם.

העומדות בלוחות בנס³³ ורומזות להנהגת הנס, ואילו האותיות ו' ה' הן המשלימות לשם הוי"ה, להנהגת העתיד.

שלוש תרומות הן: הראשונה – תרומת האדנים, היא הבסיס לבניין המשכן, היא היצירה החדשה, בחינת מאת הברכות. בחינת התרומה השנייה – לקרבנות הציבור, להפעלת המשכן – היא בחינת עניית אמן, הגמר, הסכום, השמירה על הקיים.

בשתי תרומות אלו, בשתי הבחינות של מחצית השקל, הכול שווין, הוא-הוא השוויון הכלל-ישראלי, היוצר את קדושת הציבור בישראל, הוא מה (מאה) ש"ד' אלוקיך שואל מעמדך". אולם דרגת "כי אם ליראה", היא כבר אינדיבידואלית, לפי נדבת הלב, בהתאם להישגים הרוחניים, ובה מיוחדת היא דרגת משה, המוסווית ועומדת בפני עצמה, דרגה שכהונה ומלכות, נס וטבע בלולים בה, ומילתא זוטרתא היא לגביו, שהרי חטא האכילה מעץ הדעת לא פגם בו.

בשולי השמועה:

בפרשתנו נושאים רבים, אולם השיחה נרקמה מהפתיחה – תרומת השקלים למשכן, ומהסיום – פרשת המסווה על פני משה.

ענייני התרומה מתחלקים לשניים, חובה ונדבה. תרומת האדנים ומחצית השקל, הרי הם חובה שווה לכולם, ואילו תרומת המשכן, היא נדבה אינדיבידואלית. שני קטבים אלו, השיתוף והשוויון המיוחד בישראל מחד, והבחינה האישית-הפרטית מאידך, יוצרים ציר בעל מתח שהרב נזקק לו בכמה מקומות בכתביו. ("חכמת-הקודש" – "אחוד הכללות והפרטות". "מוסר-הקודש" עמ' רכא, רסט-רעב. "עולת-ראיה" ח"א עמ' שפח. וראה: משנתו של הרב קוק, צ. ירון עמ' 104). אמנם בתוך המעגל המשותף – על ידי מחציות השקל לכל ישראל, קיימת שניות נוספת, של האדנים והקרבנות, המברך והעונה, המתחדש והמקובל.

את חובת מאה הברכות – הקשורה למאת האדנים – למדו חז"ל מהפסוק "מה ד' שואל וגו'", ואת המשכו דרשו על דרגתו האישית של משה ביראת-שמים. מכאן נמשך הקו למעלת משה שהוא המקור למלכות ולכהונה בישראל, מקור על-טבעי שבהתפצלותו וירידתו לעולם המעשה הוא הופך לטבעי ואין למשה חלק בו. מכאן עניין המסווה האינדיבידואלי, המעלים את דרגת משה.

אמנם מבעד למסווה אנו מבחינים במעלת משה שלא נפגמה באכילה מעץ הדעת, ביכולתה להתמודד עם עמלק ובהיותה יסוד תקוות העולם בעתיד.

---

³³ שבת קד, ע"א.